

تحلیل محتوای کتب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های پنجم و ششم دوره‌ی ابتدایی ایران و اقلیم کردستان عراق از لحاظ توجه به مولفه‌های هویت ملی

سمیه بایزیدی میرآباد^{۱*}، سید عزالدین محمودی^۲، آمنه بایزیدی میرآباد^۳، ابوبکر مقام دوست^۴

^۱کارشناسی حقوق، آموزگار دبستان شهید حسین زاده کلیچ
^۲دانشجوی کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی پیام نور کرج، مدیر آموزگار دبستان شهید حسین زاده کلیچ
^۳دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه میعاد مهاباد، آموزگار دبستان اقبال میرآباد
^۴دانش آموخته دکتری برنامه ریزی درسی، مدیر دبستان شهید عزیز شمسی میرآباد

چکیده

آموزش مدرسه‌ای یکی از مهمترین پایه‌های آموزشی هر کشور است و کتاب‌های درسی نیز پرکاربردترین ابزار آموزشی در اکثر کشورها هستند. پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتب درسی مطالعات اجتماعی ایران و اقلیم کردستان انجام گرفته است. مولفه‌های هویت ملی که در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته اند عبارتند از: پرچم، سرود ملی، تقویم رسمی، اساطیر، دین، مکان‌های تاریخی و ملی، مشاهیر ملی، هنر ملی. جامعه آماری پژوهش کتب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های پنجم و ششم ایران و اقلیم کردستان می‌باشند. روش تحقیق مورد استفاده تحلیل محتوا بوده است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد فراوانی و همچنین جدول فراوانی استفاده شده است. در این تحقیق از روش شمارش فراوانی استفاده شده است به این صورت که با مراجعه به کتاب، تعداد دفعاتی که به یکی از مولفه‌های هویت ملی در قالب واحد تحلیل که در اینجا جملات و تصاویر می‌باشند شمارش شده و گزارش شده‌اند. بر اساس یافته‌های پژوهش در کتب درسی هر دو نمونه توجه چندانی به هویت ملی نشده و همچنین تعادلی میان میزان استفاده از مولفه‌های هویت ملی در کتب مذکور وجود ندارد. و در مقایسه‌ی میزان استفاده از مولفه‌های هویت ملی بین ایران و اقلیم کردستان، در کتب درسی مطالعات اجتماعی ایران به میزان بیشتری از این مولفه‌ها استفاده شده است. و در کتب درسی ایران از بین مولفه‌های ذکر شده دین و مشاهیر ملی بیشترین میزان استفاده و اساطیر و سرود ملی کمترین استفاده شده است و در مورد اقلیم کردستان نیز از مولفه‌های مکان‌های تاریخی- ملی و مشاهیر ملی بیشترین استفاده و از اساطیر و سرود ملی کمترین استفاده شده است.

واژه‌های کلیدی: هویت ملی، مولفه‌های هویت ملی، تحلیل محتوا، مطالعات اجتماعی

مقدمه

در حال حاضر پیشرفت‌ها، تغییرها و تحولات سریع جهان و تأثیر آن در شئون مختلف زندگی بشر، ضرورت آشنایی با تعلیم و تربیت به صورت مقدماتی و ساده را حتی برای افرادی که ساده‌ترین مشاغل را دارند، روز به روز آشکارتر می‌کند. در هر جامعه‌ای متخصصان تعلیم و تربیت اعتقاد دارند که شکوفایی، رشد و سعادت اجتماع به کمک نظام تربیتی متری، علمی و سالم حاصل می‌گردد، به عبارتی یکی از راه‌های اساسی افزایش بهره‌وری و تسریع رشدیافتگی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، اعتلای کیفیت نیروی انسانی است. این ارتقا و تکامل به کمک تعلیم و تربیتی فعال، پویا و سازنده امکان‌پذیر است. چنین امکانی هنگامی فراهم خواهد شد که دست‌اندرکاران نظام آموزشی برای دستیابی به این امر مهم به برنامه‌ریزی سنجیده آموزشی و درسی اقدام کنند. محتوای برنامه‌های درسی دربرگیرنده اساسی‌ترین خط‌مشی‌های اجرایی برای نیل به هدف‌های تعلیم و تربیت هستند. بنابراین لازم است در تهیه و تدوین آنها نهایت دقت اعمال گردد تا جوابگوی نیازهای ناشی از تحولات سریع علمی، تکنولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی باشد. کتاب‌های درسی به خاطر اهمیت زیادی که در تعیین محتوای آموزشی و خط‌مشی آموزشی دارند، مرکز توجهی خاص برای همه دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت می‌باشند. در نظام آموزشی کشور ایران، کتاب درسی عمده‌ترین منبع فراگیری و شاید بتوان گفت تنها وسیله آموزشی است که در اختیار دانش‌آموزان و معلم‌ها، قرار دارد و دانش‌آموزان نیز موظفند محتوای کتاب‌های درسی را به خاطر سپرده و یاد بگیرند، به دلیل همین ضرورت است که تلاش‌نیروهای متخصص، در بررسی و تحلیل محتوای کتاب‌های درسی برای رفع نارسایی‌ها و کمبودهای موجود در آنها شایسته و لازم است، بنابراین تألیف کتاب‌های درسی باید با دقت هر چه تمام‌تر صورت گیرد، و همواره باید با انجام تحقیق و بررسی نارسایی‌ها و نقاط ضعف آنها برطرف شود. در دنیای کنونی، هویت^۱ به یکی از مفاهیم و موضوع‌های محوری در پژوهش‌ها و ادبیات علوم اجتماعی تبدیل شده است. نویسندگان و محققان متعلق به رشته‌های مختلف علمی مجبور به توجه و پرداختن به آن شده‌اند. رشد طیف وسیع فعالیت‌های علمی در این باره که منشأ جامعه‌شناختی، مطالعات فرهنگی، علوم سیاسی، فلسفه و مطالعات روابط بین‌الملل دارند، همگی حاکی از اهمیت یابی مقوله هویت است. علاوه بر این، از منظر حاکمیتی نیز هویت اجتماعی و ابعاد مختلف آن مانند هویت ملی، هویت قومی و غیره مورد توجه جدی قرار گرفته و در سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های موجود جایگاه ویژه‌ای یافته است. هویت، پاسخی به چیستی و کیستی هر فرد است. در واقع مجموعه خصوصیات است که شخص را از دیگران متمایز می‌کند. از این رو هیچ انسانی نمی‌تواند بدون داشتن هویت به حیات اجتماعی خود ادامه دهد (ماسن و همکاران، ترجمه یاسایی، ۱۳۷۸).

تعریف هویت

هویت یا الهویه کلمه‌ای عربی است این کلمه از «هو» به معنی او که ضمیر غایب مفرد مذکر است، می‌آید و از آن لفظ هوهو یا الهوهو را ساخته‌اند که اسم مرکب است و معرفه به ال. معنی لغوی آن اتحاد به ذات یا انطباق به ذات است. اتحاد به ذات به معنی اتصاف و شناخته شدن و یکی شدن موصوف با صفات اصل و جوهری مورد نظر است. وقتی از هویت پدیده‌ای سخن به میان می‌آید، باید آن سخن‌طوری باشد که نشان دهد پدیده مزبور به راستی گویای هیئت و ماهیت وجودی آن است، در غیر این صورت فاقد معنای ماهوی آن خواهد بود (الطائی، ۱۳۷۸).

در تعریف فلسفی: هویت همان حقیقت جزئی است «الحقیقه تسمی هویه، یعنی هرگاه ماهیت با تشخیص لحاظ و اعتبار شود هویت گویند»، و لذا، می‌توان گفت هویت تشخیص ماهیت در خارج است (کرجی، ۱۳۷۵). از نظرگاه دیگری هویت فرایند پاسخگویی آگاهانه هر فرد به یک دسته سؤالات در مورد خودش می‌باشد؛ از گذشته‌اش که او چه کسی است، کجا بوده، چه بوده، چه هست و به چه قبیله، نژاد یا ملت تعلق دارد، منشا ابتدایی و اصلی اش کجاست و در تمدن جهان چه نقشی داشته است (باوند، ۱۳۷۷).

^۱. Identity

"هویت در لغتنامه دهخدا تشخیص^۱ معنا شده است و تشخیص به مفهوم برخورداری از مجموعه ویژگیها و خصوصیات متمایز از دیگران است که موجب شناسایی و تمایز فرد از فرد، گروه از گروه و یا اهلیتی از اهلیت دیگری می شود در صورتی که کلیه اعضاء یک گروه و یا اهلیت را همانند نماید" (ابوالحسنی، ۱۳۸۸).

شیخاوندی "هویت را مجموعه ای از علائم، آثار مادی، زیستی، فرهنگی و روانی می داند که موجب شناسایی فرد از فرد، گروه از گروه یا اهلیتی از اهلیت دیگر و فرهنگی از فرهنگ دیگر می شود" (میرزایی، ۱۳۸۸).

در بین تعاریفی که بیان شد می توان دو عنصر مهم و مشترک را به روشنی ملاحظه کرد:

یکی مسئله همانندی افراد، بدین معنا که هویت باعث می شود که افراد براساس یک سری ویژگیها و شرایط خاص، خود را نزدیک به هم بیابند و در واقع نوعی احساس هم دلی و وحدت داشته باشند. دوم واژه تمایز به این معنا که هر هویتی با تمایز از سایر هویتهاست که شناخته می شود و تنها به افراد خاصی که در درون حوزه آن قرار دارند اطلاق می شود و به عبارتی مانع ورود اغیار می گردد.

اما پس از شناخت مفهوم هویت لازم است تا کمی با مؤلفه ها و عناصر مؤثر در تکوین آن نیز آشنا شویم. برخی از عناصر هویت ساز به طور کلی عبارتند از: سرزمین^۲، زبان و ادبیات^۳، دین^۴، آئین و مناسک^۵، دولت^۶ و .... اما اگر بخواهیم تعریف جامع تری ارائه کنیم باید بگوییم که:

مؤلفه های هویت از دو بخش شناختی^۷ (ذهنی) و روانشناختی^۸ (روحي و روانی) تشکیل می شود. بخش ذهنی (باورها) شامل مجموعه ارزشها، اعتقادات، هنجارها، نمادها و ایستارها (طرز تلقی) است و بخش روانی (احساسی) نیز مجموعه احساسات، محبت و نفرت، تمایل و بی رغبتی، تعلق، تعهد و تکلیف را در بر می گیرد. وجود این مؤلفه ها و آگاهی نسبت به آنها موجب شکل گیری نوعی «خود^۹» در یک فرد و یا یک اجتماع (دسته، گروه، جامعه) می گردد (ابوالحسنی، ۱۳۸۸). و در یک تقسیم بندی کلی دیگر می توان گفت که:

پدیده هویت را می توان به دو سطح فردی و اجتماعی تقسیم کرد. بحث در مورد هویت فردی در این نوشتار ضرورتی ندارد اما آنچه اهمیت اساسی دارد مساله هویت های جمعی^{۱۰} و گروهی است که از پی آنها دو مفهوم هویت ملی^{۱۱} و هویت قومی بیرون کشیده خواهد شد.

هویت جمعی

نکته نخستی که باید به آن توجه کرد این است که برای تعریف هویت جمعی، ما باید تفاوت های ذاتی و اساسی بین جوامع و فرهنگ های مختلف را در نظر بگیریم و بر اساس آن به ارائه نظر بپردازیم. زیرا هر جامعه ای ویژگی های فرهنگی و عقیدتی خاص خودش را دارد و نمی توان همه را بر یک مبنا و یکسان تعریف کرد (احمدی، ۱۳۸۷).

"هویت های جمعی فرهنگی در هر جامعه ای از منابع مختلف تغذیه می شوند و نوع این منابع هویت بخش یا هویت ساز بنابر شرایط تاریخی، محیط جغرافیایی، فرآیندهای جامعه پذیری، گفتمان های قدرت، روابط اجتماعی، رسانه ها، سیاست فرهنگی و ... تعیین و مشخص می شود" (حاجیانی، ۱۳۸۷).

هویت اجتماعی یعنی اینکه ما کی هستیم و دیگران کی هستند و برعکس تصور مردم از خودشان و دیگران (جنکینز^{۱۲}، ۱۹۹۶).

^۱ . Distinction

^۲ . Region

^۳ . Language and Literature

^۴ . Religion

^۵ . Rituels and Rites

^۶ . Government

^۷ . Cognitive

^۸ . Psychological

^۹ . Own

^{۱۰} . Social/Collective Identity

^{۱۱} . National Identity

^{۱۲} . Jenkins

هویت ملی و تعاریف مربوط

یکی از جامع ترین بخش‌های هویت جمعی، هویت ملی است که فراگیرترین و در عین حال مشروع ترین سطح هویت در تمام نظام‌های اجتماعی است (حاجیانی، ۱۳۷۹). و مطالعه هویت ملی به عنوان یکی از سطوح عالی هویت جمعی، موضوعی مهم در مطالعات اجتماعی به شمار می‌رود (دولی^۱ و دیگران، ۲۰۰۰؛ کرایسی^۲ و دیگران، ۱۹۹۹؛ اسمیت^۳، ۱۹۹۲، ۱۹۹۱). در حوزه مطالعات اجتماعی، تعاریف متفاوتی از هویت ملی ارائه شده است (کوهن^۴، ۱۹۵۶). از نظر گرینفلد (۱۹۹۶) "در میان هویت‌های متعدد اجتماعی یک فرد، هویت ملی یا احساس انتساب به مجموعه افکار یا احساساتی که چارچوب مفهومی هویت ملی را می‌سازند از مهمترین آنهاست" (به نقل از محسنی، ۱۳۸۳). در تعریف هویت ملی باید گفت که یکی از مفاهیم اساسی آن، مساله هم‌دلی بین اعضاء جامعه نسبت به واحد سیاسی موجود است: "در تعریف هویت ملی نکته اصلی این است که فرد خودش را عضو چه واحد سیاسی‌ای می‌داند و تا چه اندازه با واحد سیاسی احساس یگانگی می‌کند؛ به عبارت دیگر مساله این است که آیا افرادی که از لحاظ فیزیکی در یک جغرافیای سیاسی خاص و نظام حکومتی خاص قرار دارند، خود را از لحاظ روانی هم عضو این نظام سیاسی می‌دانند یا نه؟" (قیصری، ۱۳۷۷). و یا هویت ملی احساس همبستگی با اجتماع بزرگ ملی، آگاهی از آن و احساس وفاداری به آن و همچنین فداکاری در راه آن است (اشرف، ۱۳۷۲).

پس هویت ملی نوعی احساس یگانگی و همراهی و هم‌دلی با نظام سیاسی حاکم است که این همراهی فقط در ظاهر کافی نیست بلکه باید پذیرش قلبی افراد و اطاعت محض آنها را در پی داشته باشد. هم چنین در تعریف دیگری می‌خوانیم: "هویت ملی را به معنای عبور از هویت‌های سنتی همچون مذهب، قوم و قبیله به هویت‌های فراگیرتر می‌دانند. بر این اساس هویت ملی هویتی است که افراد به جای اینکه خود را بر اساس تعلقات قومی قبیله‌ای بشناسند، بر مبنای تعلق به ملتی خاص با جغرافیایی مشخص و نظام حکومتی معین شناسایی می‌کنند. هویت ملی باید آنچنان فراگیر باشد که تعارضی بین هویت اولیه (فردی قومی) و هویت فراگیر (ملی) ایجاد نکند. بر این اساس می‌توان وجود ملت خاص، جغرافیا و نظام حکومتی معین را ویژگی‌های اصلی هویت ملی دانست" (بهمنی قاجار، ۱۳۸۷). در تعریف دیگر هویت ملی، مجموعه‌ای از نشانه‌ها و آثار مادی، زیابعد و عنستی، فرهنگی و روانی، است که سبب تفاوت جوامع از یکدیگر می‌شود؛ و لذا، هویت ملی، اصلی‌ترین سنتز و حلقه‌ی ارتباطی بین هویت‌های خاص محلی و هویت‌های عام فراملی است (حاجیانی، ۱۳۷۹). در تعبیری کامل‌تر هویت ملی، مجموعه‌ای از گرایش‌ها و نگرش‌های مثبت نسبت به عوامل، عناصر و الگوهای هویت‌بخش و یکپارچه‌کننده در سطح یک کشور به عنوان یک واحد سیاسی است (پیشین).

ابعاد و عناصر سازنده‌ی هویت ملی

همان‌گونه که از تعریف هویت ملی بر می‌آید، این مفهوم دارای عناصر سازنده‌ای می‌باشد. از جمله مهم‌ترین آن‌ها، می‌توان به ارزش‌های ملی، دینی، جامعه‌ای و انسانی اشاره کرد. ارزش‌های ملی، تمامی مشترکات فرهنگی اعم از: سرزمین، زبان، نمادهای ملی، سنت‌ها و ادبیات را شامل می‌شود؛ ارزش‌های دینی، تمام مشترکات دینی و فرهنگ دینی را شامل می‌شود؛ ارزش‌های جامعه‌ای به اصول، قواعد و هنجارهای اجتماعی نظر دارد، و ارزش‌های انسانی، به کلیه‌ی اصول و قواعد انسانی، فارغ از هر گونه محدودیت اجتماعی و جغرافیایی برای نوع بشر نظر دارد (زهیری، ۱۳۸۱).

البته در میان اندیشمندان علوم سیاسی، اجتماعی، جغرافیا، تاریخ و غیره، درباره‌ی اصالت هر یک از ارزش‌های فوق نسبت به دیگری اختلاف نظر وجود دارد. در جغرافیا، به سرزمین و تاریخ مشترک؛ در علوم اجتماعی، به زبان و دین مشترک و در علوم سیاسی، به ساختار سیاسی مشترک، ملیت و ملت و جامعه‌ی مدنی تأکید شده است. هویت ملی در کنار عناصر سازنده‌ی

^۱. Dowley

^۲. Kriesi

^۳. Smith

^۴. Kuhn

خود، ابعاد: گوناگونی هم دارد که شامل ابعاد اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، دینی، فرهنگی، زبان و ادبیات می‌شود. هر یک از این ابعاد، در تکوین و تشخیص هویت ملی، اهمیت خاص خود را دارد، بعد اجتماعی نشان‌دهنده‌ی تعلق شخص به یک محیط اجتماعی خاص است، که محدوده هویت اجتماعی او را شکل می‌دهد؛ بعد تاریخی، عبارت است از آگاهی مشترک افراد یک جامعه از گذشته‌ی تاریخی و احساس دل‌بستگی به آن؛ و لذا، احساس هویت تاریخی و هم تاریخی پنداری، پیوند دهنده‌ی نسل‌های مختلف به یکدیگر است که مانع جدا شدن یک نسل از تاریخ‌اش می‌شود (پیشین)؛ در حالی که هویت ملی هر ملت، در درجه‌ی نخست زاینده‌ی محیط جغرافیایی آن ملت است؛ زیرا محیط جغرافیایی، تبلور فیزیکی، عینی، ملموس و مشهود هویت ملی به حساب می‌آید.

هویت ملی در بعد سیاسی، در صورتی شکل می‌گیرد که افرادی که از لحاظ فیزیکی و قانونی، عضو یک نظام سیاسی هستند و داخل مرزهای ملی یک کشور زندگی می‌کنند، و موضوع یا مخاطب قوانین آن کشور هستند؛ از لحاظ روانی هم خود را اعضای آن نظام سیاسی بدانند (معمار، ۱۳۷۸). علی‌رغم تأثیر انکارناپذیر ابعاد فوق در هویت ملی، و با وجود شدت یافتن فرایندهای توسعه و نوسازی، مذهب در تمام ابعاد خود، هم‌چنان منبع مهمی برای هویت و معنابخشی در جهان متجدد و آشفته به شمار می‌رود. شاخص‌های مهم هویت عمومی به شعائر، مناسک و نهادهای دینی و بالأخره مشارکت و تمایل عملی به ظواهر و آیین‌های مذهبی و دینی می‌شود (روپسینگه، ۱۳۷۹).

بعد فرهنگی هویت ملی نیز از مهم‌ترین اجزای هویت ملی یک جامعه است که سبب توافق فرهنگی می‌شود؛ زیرا فرهنگ و میراث فرهنگی یک ملت، کلیت زنده و پویای خلاقیت انسانی آن ملت است، که به نحوی خودآگاه یا ناخودآگاه، آن ملت را تحت تأثیر قرار می‌دهد. شاخص‌های مهم این بعد شامل: آیین‌ها و سنت‌های عام؛ جشن‌ها و اعیاد؛ ارزش‌های سنتی؛ لباس و طرز پوشش؛ معماری بناها و مکان‌ها؛ رسوم؛ عرف و هنرهای ملی و بومی هستند (ورجاوند، ۱۳۷۸). زبان نیز، بعد مهمی از میراث مکتوب هر ملتی است. زبان نه تنها به عنوان یک محصول اجتماعی، ابزار و وسیله‌ی ارتباطات به شمار می‌رود، بلکه خود به عنوان بخشی از متن روابط اجتماعی که در تولید و باز تولید فرهنگ و هویت ویژه‌ی هر جامعه نقش مهمی دارد؛ و لذا، می‌توان گفت زبان یک ملت، نظام معنایی آن ملت است (همتی، ۱۳۷۸). با توجه به تعاریف مذکور، عناصر سازنده‌ی هویت ملی و ابعاد متفاوت هر کدام، برای هویت ملی کارکردهای خاصی را می‌توان برشمرد. انسجام‌آفرینی و همبستگی ملی؛ ایجاد آگاهی ملی و تعیین سازوکارهای فرهنگ سیاسی از آن جمله‌اند. بهره‌گیری از توانایی‌های نمادین مانند زبان، دین، گذشته تاریخی و منافع مشترک، می‌تواند به همبستگی ملی منجر شود. با توجه به نقش تعیین‌کننده‌ی که هویت ملی در حوزه‌ی فرهنگ، اجتماع، سیاست و اقتصاد دارد، علاوه بر ایجاد همبستگی و مشروعیت بخشیدن به نظام سیاسی - اجتماعی، نقش عمده‌ای را در قوام و دوام حیات سیاسی یک ملت ایفا می‌کند، و حتی برای تعیین مسیر زندگی جمعی در آینده و اهداف ملی، نقش خاصی را بر عهده می‌گیرد.

مطالعات پیشین

یاوری (۱۳۷۳) در پژوهشی که با استفاده از روش تحلیل محتوا به بررسی وضعیت اقوام گوناگون ایرانی در برخی از کتب درسی مانند فارسی، تعلیمات اجتماعی و جغرافیا پرداخته است، نتایج حاکی از این است که در کتاب‌های درسی به ارزش‌های دینی اسلامی بسیار توجه شده است. درحالی که به مقوله‌های قومی و خرده فرهنگی مانند گویش‌های گوناگون و یا حتی زبان‌های قومی کمتر توجه شده است.

در پژوهش صالحی عمران و شکیباییان (۱۳۸۶) با عنوان بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های « که با هدف توصیف میزان توجه « درسی دوره آموزش ابتدایی به مؤلفه‌ها و مفاهیم مرتبط با هویت ملی در کتاب‌های درسی دوره آموزشی ابتدایی ایران انجام شد، ۲۷ جلد کتاب درسی دوره آموزش ابتدایی با استفاده از روش تحلیل محتوا مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت و این نتیجه حاصل شد که توجه متعادل به عناصر و مؤلفه‌های هویت ملی نشده و در این میان

درس ها، صفحات و تصاویر کتب درسی این دوره، در زمینه شکل‌دهی هویت ملی در نسل جدید، نقش بسیار کم‌رنگی ایفا کرد هاند.

منصوری و فریدونی (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان « تبلور هویت ملی در کتب درسی، بررسی محتوایی کتاب فارسی دوره ابتدایی » با استفاده از روش تحلیل محتوا، به بررسی میزان فراوانی واژه ها، تصاویر، شعرها، داستان ها و نثرهای کتاب فارسی پنج سال دوره ابتدایی پرداختند. میزان ارتباط آن ها با مؤلفه های بیانگر هویت ملی ایرانیان از بعد ایرانی بودن را مورد سنجش و مقایسه قرار دادند. نتایج نشان داد که میزان توجه به مقوله های هویت ملی مورد بحث در کتاب های بررسی شده، در حدود ۷ درصد کل محتوای کتاب‌ها بوده است که بخش ناچیزی را تشکیل می‌دهد.

مقدم و سهرابی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان « تحلیل محتوای کتاب‌های ریاضی دوره ابتدایی از نظر مولفه‌های فرهنگی » تلاش کرده است با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، تحلیلی کیفی از نگاه فرهنگی بلند مدت و بازتابهای کوتاه مدت آن در برنامه‌درسی ریاضی ارائه کنند. تحلیل محتوای داده‌ها نشان می‌دهد دغدغه های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی در قالب آموزش ریاضی در مسأله ها و تمرین های کتاب‌های درسی گنجانده شده‌اند. عمده‌ترین موضوعات (تم‌های) بدست آمده شامل تساوی و شمول، تفکیک، حرکات ملی، دین، و ملت و هویت فرهنگی است، اگرچه موضوعات دیگری نیز وجود داشته که به جهت محدود کردن مقاله به موارد دیگر اشاره‌ای نشده است.

سوال‌های تحقیق

۱. در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم ابتدایی ایران به چه میزانی به مولفه‌های هویت ملی توجه شده است؟
۲. در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی ششم ابتدایی ایران به چه میزانی به مولفه‌های هویت ملی توجه شده است؟
۳. در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی اقلیم کردستان به چه میزانی به مولفه‌های هویت ملی توجه شده است؟
۴. در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی اقلیم کردستان به چه میزانی به مولفه‌های هویت ملی توجه شده است؟
۵. آیا تفاوتی بین میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم و ششم ابتدایی ایران وجود دارد؟
۶. آیا تفاوتی بین میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم و ششم ابتدایی اقلیم کردستان وجود دارد؟
۷. میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم ابتدایی ایران بیشتر است یا اقلیم کردستان؟
۸. میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی ششم ابتدایی ایران بیشتر است یا اقلیم کردستان؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر به بررسی مولفه‌های هویت ملی در کتاب‌های درسی پایه‌ی پنجم و ششم مطالعات اجتماعی ایران و اقلیم کردستان می‌پردازد. برنامه درسی مطالعات اجتماعی اقلیم کردستان^۱ از پایه چهارم شروع می‌گردد و ایران از پایه سوم. به همین دلیل به بررسی میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در پایه‌های پنجم و ششم که کامل‌تر از پایه‌های پایین‌تر هستند و

^۱ عنوان درس مطالعات اجتماعی در اقلیم کردستان «بابه ته کومه لاتییه کان» می باشد.

به نحوی تکرار مطالب آن‌ها بوده ولی به صورت کامل‌تر، به همین جهت از محتوای همین کتاب‌ها استفاده گردیده است. روش مورد استفاده روش تحلیل محتواست که عبارت است از فوننی که عموماً برای تحلیل منابع مکتوب از قبیل کتاب‌ها، وبگاه‌ها و منابع حقوقی بکار می‌رود (ارل^۱، ۲۰۰۳) یا روشی برای مطالعه عینی، کمی و سیستماتیک فرآورده‌های ارتباطی (محتوای آشکار پیام) جهت رسیدن به تفسیر «کلوس، ۱۳۷۸). و از نوع تحلیل محتوای کیفی است. تحلیل محتوای کیفی روشی است که «برای تفسیر ذهنی محتوای داده‌های متنی از طریق فرایند سیستماتیک طبقه‌بندی، کد گذاری و شناسایی موضوع‌ها و الگوها» بکار برده می‌شود (سیح و شانن، ۲۰۰۵). جامعه آماری عبارت است از کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم (۱۶۴ صفحه) و ششم (۱۲۴) ایران و پایه پنجم (۹۴ صفحه) و ششم (۱۷۲ صفحه) اقلیم کردستان. و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد فراوانی و همچنین جدول فراوانی استفاده شده است. در این تحقیق از روش شمارش فراوانی استفاده شده است به این صورت که با مراجعه به کتاب، تعداد دفعاتی که به یکی از مولفه‌های هویت ملی در قالب واحد تحلیل که در اینجا جملات و تصاویر می‌باشند شمارش شده و گزارش شده‌اند. مولفه‌های مورد نظر هویت ملی در پژوهش موجود عبارتند از: پرچم، سرود ملی، تقویم رسمی، اساطیر، دین، مکان‌های تاریخی و ملی، مشاهیر ملی، هنر ملی.

یافته‌های تحقیق

سوال اول: در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم ابتدایی ایران به چه میزانی به مولفه‌های هویت ملی توجه شده است؟

جدول ۱. فراوانی و درصد فراوانی مولفه‌های هویت ملی در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ایران

ردیف	مولفه‌های هویت ملی	فراوانی	درصد فراوانی
۱	پرچم	۲	۲
۲	سرود ملی	۰	۰
۳	تقویم رسمی	۱۸	۶/۳
۴	اساطیر ملی	۱	۰/۳۵
۵	دین	۱۳۱	۴۵/۸
۶	مشاهیر ملی	۸۳	۲۹/۰۲
۷	هنر ملی	۲۸	۹/۸
۸	مکان‌های تاریخی- ملی	۲۵	۸/۷۴
-	مجموع	۲۸۶	۱۰۰

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌گردد در کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ایران از بین مولفه‌های هویت ملی، مولفه‌ی دین با ۴۵/۸ درصد بیشترین میزان و سرود ملی با ۰ درصد کمترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند.

^۱.Earl

سوال دوم: در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی ششم ابتدایی ایران به چه میزانی به مولفه‌های هویت ملی توجه شده است؟

جدول ۲. فراوانی و درصد فراوانی مولفه‌های هویت ملی در کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ایران

ردیف	مولفه‌های هویت ملی	فراوانی	درصد فراوانی
۱	پرچم	2	0/9
۲	سرود ملی	0	0
۳	تقویم رسمی	4	1/9
۴	اساطیر ملی	0	0
۵	دین	78	37/32
۶	مشاهیر ملی	51	24/4
۷	هنر ملی	35	16/74
۸	مکان‌های تاریخی- ملی	39	18/66
-	مجموع	209	100

همانطور که در جدول 2 مشاهده می‌گردد در کتاب مطالعات اجتماعی ششم ایران از بین مولفه‌های هویت ملی، مولفه‌ی دین با ۳۷/۳۲ درصد بیشترین میزان و سرود ملی و اساطیر ملی با ۰ درصد کمترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند. سوال سوم: در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی اقلیم کردستان به چه میزانی به مولفه‌های هویت ملی توجه شده است؟

جدول ۳. فراوانی و درصد فراوانی مولفه‌های هویت ملی در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم اقلیم کردستان

ردیف	مولفه‌های هویت ملی	فراوانی	درصد فراوانی
۱	پرچم	۱	۰/۸
۲	سرود ملی	۰	۰
۳	تقویم رسمی	۱	۰/۸
۴	اساطیر ملی	۰	۰
۵	دین	۴۴	۳۵/۲
۶	مشاهیر ملی	۱۲	۹/۶
۷	هنر ملی	۱۶	۱۲/۸
۸	مکان‌های تاریخی- ملی	۵۱	۴۰/۸
-	مجموع	۱۲۵	100

همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌گردد در کتاب مطالعات اجتماعی پنجم اقلیم کردستان از بین مولفه‌های هویت ملی، مولفه‌ی مکان‌های تاریخی ملی با ۴۰/۸ درصد بیشترین میزان و سرود ملی و اساطیر ملی با ۰ درصد کمترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند.

سوال چهارم: در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی اقلیم کردستان به چه میزانی به مولفه‌های هویت ملی توجه شده است؟

جدول ۴. فراوانی و درصد فراوانی مولفه‌های هویت ملی در کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم اقلیم کردستان

ردیف	مولفه‌های هویت ملی	فراوانی	درصد فراوانی
۱	پرچم	۴	۳/۷۴
۲	سرود ملی	۰	۰
۳	تقویم رسمی	۱	۰/۹
۴	اساطیر ملی	۰	۰
۵	دین	۳	۲/۸
۶	مشاهیر ملی	۶۷	۶۲/۶
۷	هنر ملی	۱۰	۹/۳۴
۸	مکان‌های تاریخی- ملی	۲۳	۲۱/۵
-	مجموع	۱۰۷	100

همانطور که در جدول ۴ مشاهده می‌گردد در کتاب مطالعات اجتماعی ششم کردستان از بین مولفه‌های هویت ملی، مولفه‌ی مشاهیر ملی با ۶۲/۶ درصد بیشترین میزان و سرود ملی و اساطیر ملی با صفر درصد کمترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند.

سوال پنجم: آیا تفاوتی بین میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم و ششم ابتدایی ایران وجود دارد؟

جدول ۵. مقایسه فراوانی مولفه‌های هویت ملی در مطالعات اجتماعی پایه پنجم و ششم ایران

ردیف	مولفه‌های هویت ملی	پایه پنجم مطالعات اجتماعی	پایه ششم مطالعات اجتماعی
۱	پرچم	۲	2
۲	سرود ملی	0	0
۳	تقویم رسمی	18	4
۴	اساطیر ملی	1	0
۵	دین	131	78
۶	مشاهیر ملی	83	51
۷	هنر ملی	28	35

۸	مکان‌های تاریخی - ملی	25	39
-	مجموع	286	209

همانطور که در جدول ۵ مشاهده می‌گردد در مجموع در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ۲۸۶ بار از مولفه‌های هویت ملی استفاده نموده و در خود گنجانیده است در حالی که در مطالعات اجتماعی پایه ششم این رقم ۲۰۹ است که میزان کمتری است و در هر دو کتاب بیشترین میزان توجه به مولفه‌ی دین شده است و کمترین میزان توجه به ترتیب به مولفه‌های سرود ملی و اساطیر ملی شده است. و تفاوت چشمگیر دیگری که در مقایسه این دو کتاب وجود دارد میزان توجه به مولفه تقویم رسمی که در کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ۱۸ و در کتاب مطالعات اجتماعی ششم ۴ است می‌باشد.

سوال ششم: آیا تفاوتی بین میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم و ششم ابتدایی اقلیم کردستان وجود دارد؟

جدول ۶. مقایسه فراوانی مولفه‌های هویت ملی در مطالعات اجتماعی پایه پنجم و ششم اقلیم کردستان

ردیف	مولفه‌های هویت ملی	مطالعات اجتماعی پایه پنجم	مطالعات اجتماعی پایه ششم
۱	پرچم	۱	۴
۲	سرود ملی	۰	۰
۳	تقویم رسمی	۱	۱
۴	اساطیر ملی	۰	۰
۵	دین	۴۴	۳
۶	مشاهیر ملی	۱۲	۶۷
۷	هنر ملی	۱۶	۱۰
۸	مکان‌های تاریخی - ملی	۵۱	۲۳
-	مجموع	۱۲۵	۱۰۷

همانطور که در جدول ۶ مشاهده می‌گردد در مجموع در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ۱۲۵ بار از مولفه‌های هویت ملی استفاده نموده و در خود گنجانیده است در حالی که در مطالعات اجتماعی پایه ششم این رقم ۱۰۷ است که میزان کمتری است و در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم بیشترین میزان توجه به مولفه‌ی مکان‌های تاریخی - ملی شده است و در کتاب مطالعات اجتماعی ششم مولفه‌ی مشاهیر ملی بیشترین فراوانی را دارد و کمترین میزان توجه به ترتیب به مولفه‌های سرود ملی و اساطیر ملی شده است. و تفاوت چشمگیر دیگری که در مقایسه این دو کتاب وجود دارد میزان توجه به مولفه دین و مشاهیر ملی است که در کتاب پنجم میزان فراوانی مولفه دین ۴۴ است در حالی که این میزان در کتاب ششم ۳ است که جای تامل دارد!! و مولفه مشاهیر ملی که در کتاب ششم ۶۷ است و در کتاب پنجم ۱۲ می‌باشد.

سوال هفتم: میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم ابتدایی ایران بیشتر است یا اقلیم کردستان؟

جدول ۷. مقایسه فراوانی مولفه‌های هویت ملی در مطالعات اجتماعی پایه پنجم ایران و اقلیم کردستان

ردیف	مولفه‌های هویت ملی	مطالعات اجتماعی ایران	مطالعات اجتماعی اقلیم کردستان
۱	پرچم	۲	۱
۲	سرود ملی	۰	۰
۳	تقویم رسمی	18	۱
۴	اساطیر ملی	1	۰
۵	دین	131	۴۴
۶	مشاهیر ملی	83	۱۲
۷	هنر ملی	28	۱۶
۸	مکان‌های تاریخی ملی	25	۵۱
-	مجموع	286	۱۲۵

همانطور که در جدول ۷ مشاهده می‌گردد در مجموع در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ایران ۲۸۶ بار از مولفه‌های هویت ملی استفاده نموده و در خود گنجانیده است در حالی که در مطالعات اجتماعی پایه پنجم اقلیم کردستان این رقم ۱۲۵ است که بسیار کمتر است و از میان مولفه‌ها هم، مولفه‌ی دین در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ایران ۱۳۱ بیشترین میزان ولی در اقلیم کردستان مکان‌های تاریخی-ملی با فراوانی ۵۱ بیشترین میزان را به خود اختصاص داده و در هردو کشور از مولفه‌های سرود ملی و اساطیر ملی غفلت شده و اشاره‌ای نشده است. در کل میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم ایران بیشتر است.

سوال هشتم: میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی ششم ابتدایی ایران بیشتر است یا اقلیم کردستان؟

جدول ۸. مقایسه فراوانی مولفه‌های هویت ملی در مطالعات اجتماعی پایه ششم ایران و اقلیم کردستان

ردیف	مولفه‌های هویت ملی	مطالعات اجتماعی ایران	مطالعات اجتماعی اقلیم کردستان
۱	پرچم	2	۴
۲	سرود ملی	0	۰
۳	تقویم رسمی	4	۱
۴	اساطیر ملی	0	۰
۵	دین	78	۳
۶	مشاهیر ملی	51	۶۷
۷	هنر ملی	35	۱۰
۸	مکان‌های تاریخی ملی	39	۲۳

۱۰۷	209	مجموع	-
-----	-----	-------	---

همانطور که در جدول ۸ مشاهده می‌گردد در مجموع در کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ایران ۲۰۹ بار از مولفه های هویت ملی استفاده نموده و در خود گنجانیده است در حالی که در مطالعات اجتماعی پایه ششم اقلیم کردستان این رقم ۱۰۷ است که در این دو کتاب نیز مانند پایه پنجم میزان اختلاف فراوانی زیاد است. و از میان مولفه‌ها هم، مولفه‌ی دین در کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ایران ۷۸ بیشترین میزان ولی در اقلیم کردستان مشاهیر ملی با فراوانی ۶۷ بیشترین میزان را به خود اختصاص داده و در هردو کشور از مولفه‌های سرود ملی و اساطیر ملی غفلت شده و اشاره‌ای نشده است. در کل میزان توجه به مولفه‌های هویت ملی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌ی ششم ایران بیشتر است.

بحث و نتیجه گیری

در تحقیق انجام گرفته که به بررسی میزان توجه به هویت‌های ملی در کتب درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم و ششم ابتدایی ایران و اقلیم کردستان عراق پرداخته شده است و طی آن مشخص گردید که در کتب درسی مطالعات اجتماعی هر دو نظام آموزشی به هویت ملی توجه چندانی نشده است و انتظار بیشتر از میزانی است که وجود دارد و در این درجه‌ای هم که توجه شده تعادل میان میزان استفاده از مولفه‌ها رعایت نشده برای مثال در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی ایران دین، مشاهیر ملی نسبت به مولفه‌های دیگری مانند پرچم، تقویم رسمی یا اساطیر ملی شده است که این خود باعث عدم رشد کافی اطلاعات دانش‌آموزان از موضوع با اهمیت هویت ملی و نقش آن در آینده دانش‌آموز و بالطبع کشور عزیزمان خواهد خواهد شد بنابراین لازم است برنامه‌ریزان و مولفان گرانقدر توجه بیشتری به این امر نموده و در مرحله اول میزان توجه به مساله هویت ملی و گنجاندن هر چه بیشتر این مولفه‌ها (با شیوه‌ها و روش‌های متنوع‌تری) بوده و در مرحله بعد ایجاد تعادل و انسجام بهتر و بیشتر میان مولفه‌های هویت ملی می‌باشد. در مورد اقلیم کردستان هم میزان استفاده از مولفه‌های هویت ملی ناچیز است و تعادلی هم بین استفاده از این مولفه‌ها وجود ندارد. برای مثال به مولفه‌های مشاهیر ملی و مکان‌های تاریخی-ملی بیشتر از سایر مولفه‌ها توجه شده است. و در نهایت در مقایسه میزان استفاده از مولفه‌های هویت ملی و در کل هویت ملی ایران بهتر عمل نموده و با مقایسه مجموع فراوانی‌ها در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم ۲۸۶ و در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ۲۰۹ نسبت به کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم ۱۲۵ و کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ۱۰۷ اقلیم کردستان به میزان بیشتری از هویت ملی در کتاب‌های درسی استفاده نموده است.

منابع

۱. ابوالحسنی، سیدرحیم (۱۳۸۸)، سازگاری هویت‌ها در فرهنگ ایرانی " مطالعه موردی شهروندان تهرانی"، فصلنامه سیاست، دوره ۳، شماره ۲
۲. احمدی، حمید (۱۳۸۷)، تنگناهای هویت در ایران، ماهنامه اندیشه و تاریخ سیاسی ایران معاصر، سال ۷، شماره ۷۰
۳. اشرف، احمد (۱۳۷۳)، هویت ایرانی. فصلنامه‌ی گفتگو (۳). ۲۶-۷
۴. باوند، داوود (۱۳۷۷)، چالش‌های برون مرزی و هویت ایرانی در طول تاریخ، ماهنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی. سال دوازدهم شماره ۱۲۹، ۱۳۰
۵. بهمنی قاجار، محمدعلی (۱۳۸۷)، هویت ایرانی و چندگانگی قومی، فصلنامه مطالعات ملی، سال ۹، شماره ۱
۶. جنکینز، ریچارد (۱۹۹۶)، هویت اجتماعی، ترجمه: تورج یار احمدی، تهران: نشر شیرازه.
۷. حاجیانی، ابراهیم (۱۳۷۹)، تحلیل جامعه شناختی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه. فصلنامه‌ی مطالعات ملی (۱)، ۱۹۳-۲۲۸.

۸. حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۷)، نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی، مجله جامعه شناسی ایران، دوره ۹، شماره ۳ و ۴
۹. روپسینگه، تومار (۱۳۷۹)، مدرنیزاسیون و خشونت، ترجمه‌ی اصغر افتخاری، تهران: سفیر.
۱۰. زهیری، علی‌رضا (۱۳۸۱)، انقلاب اسلامی و هویت ملی، قم: انجمن معارف اسلامی ایران.
۱۱. صالحی عمران، ابراهیم، شکیباییان، طناز (۱۳۸۶)، بررسی میزان توجه به مولفه های هویت ملی در کتاب های درسی دوره آموزش ابتدایی. فصلنامه مطالعات ملی، سال هشتم، شماره یکم
۱۲. الطائی، علی (۱۳۷۸)، بحران هویت قومی در ایران، تهران: نشرشادگان
۱۳. قیصری، نورا... (بهار ۱۳۷۷)، قومیت عرب و هویت ملی در ج.ا. ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، پیش شماره ۱، صص ۴۹-۸۳.
۱۴. کرچی، علی (۱۳۷۵)، اصطلاحات فلسفی و تفاوت آن‌ها با یکدیگر، تهران: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
۱۵. کلو، کریپندورف (۱۳۷۸)، تحلیل محتوا، ترجمه هوشنگ نایب، تهران، انتشارات روش
۱۶. ماسن، پاول هنری؛ کیکان، جروم؛ هوستون، آلت کامول و کانجر، جان جین دی (۱۳۷۸)، رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی، نشر مرکز
۱۷. محسنی، نیک چهره (۱۳۸۳)، نظریه‌ها در روان‌شناسی رشد، تهران: پردیس.
۱۸. معمار، رحمت‌الله (۱۳۷۸)، سنجش گرایش به هویت تاریخی، تهران: اداره‌ی کل مطالعات مرکز تحقیقات و سنجش برنامه‌های سازمان صدا و سیما، منتشر نشده.
۱۹. مقدم، علیرضا؛ سهرابی، طیبه (۱۳۹۱)، تحلیل محتوای کتاب‌های ریاضی دوره ابتدایی از نظر مولفه‌های فرهنگی، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، شماره ۲۵، صص ۱۳۸-۱۱۵
۲۰. منصوری، علی؛ فریدونی، آریتا (۱۳۸۷)، تبلور هویت ملی در کتب درسی، بررسی محتوایی کتاب فارسی دوره ابتدایی، فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۳۸
۲۱. میرزایی، حسینعلی (۱۳۸۸)، رابطه هویت ملی و قومی در بین دانشجویان آذری، کرد و عرب دانشگاه‌های دولتی ایران، فصلنامه مطالعات ملی، سال ۱۰، شماره ۳
۲۲. همتی، ماندانا (۱۳۷۸)، زبان و هویت فرهنگی، به نقل از بهروز گرانبایه، مجموعه‌ی فرهنگ و جامعه، ش ۱، صص ۱۲۳ - ۱۰۹.
۲۳. ورجاوند، پرویز (۱۳۷۸)، پیشرفت و توسعه بر بنیاد هویت فرهنگی، تهران: شرکت سهامی انتشار.
۲۴. یآوری، نوشین (۱۳۷۳)، اقوام و قومیت در کتاب‌های درسی، فصلنامه گفتگو، شماره ۳.
25. Dowley. M. K. et al. (2000). Sub National and National Loyalty: Cross-national Comparisison. *International Journal of Public Opinion Research* 12 (4): 357-71.
26. Earl, B. (2003). The practice of social research, 10th (ed), *wadsworth Thomson learning*.
27. Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
28. Kriesi H. et al. (1999). Nation and National Identity: The European experience in Perspective. *Zurich: Ruegger*
29. Smith A. D. (1991). National identity: *London. Perguin*.
30. Smith A. D. (1992). European and the Problem of identity: *International Affairs*. 62 (1): 55-76.

Content analysis of social studies textbooks for the fifth and sixth grades of elementary school in Iran and the Iraqi Kurdistan region in terms of attention to the components of national identity

Somayeh Bayazidi Mirabad ^{1*}, Seyed Ezzedin Mahmoudi ², Ameneh Bayazidi Mirabad ³, Abu Bakr Maqam Doust ⁴

1-Bachelor of Laws, Shahid Hosseinzadeh Klich Elementary School Teacher

2-Master of Educational Research, Payame Noor Karaj, Principal Teacher of Shahid Hosseinzadeh Klich Elementary School

3- M.Sc. student of educational management of Miad University of Mahabad, teacher of Iqbal Mirabad primary school

4-PhD student in curriculum planning, director of Shahid Aziz Shamsi Primary School in Mirabad

---

Abstract

School education is one of the most important educational foundations in any country and textbooks are the most widely used educational tools in most countries. The aim of this study was to investigate the level of attention to the components of national warmth in social studies textbooks in Iran and Kurdistan. The components of national identity that have been considered in this research are: flag, national anthem, official calendar, mythology, religion, historical and national places, national celebrities, national art. The statistical population of the study is the fifth and sixth grade textbooks of social studies textbooks in Iran and the Kurdistan region. The research method used was content analysis. Descriptive statistics including frequency, frequency percentage and frequency table were used to analyze the data. In this research, the method of counting has been used in such a way that by referring to the book, the number of times that one of the components of national identity has been counted and reported in the form of a unit of analysis, which is sentences and pictures here. Based on the research findings in the textbooks of both samples, little attention has been paid to national identity and also there is no balance between the use of national identity components in the mentioned books. And in comparing the use of national identity components between Iran and the Kurdistan region, more of these components have been used in Iranian social studies textbooks. In Iranian textbooks, among the mentioned components, religion and national celebrities have been used the most and national myths and anthems have been used the least, and in the case of Kurdistan, the components of historical-national places and national celebrities have been used the most. Myths and national anthems are the least used.

Keywords: National Identity, National Identity Components, Content Analysis, Social Studies

---